

HITRE NEVELÉS: IGEN – NEM?

BEVEZETŐ MEGFONTOLÁSOK

Az előadás megtartására történő felkérésben a témát illetően szabad kezet kaptam. Szent Pál évét ünnepeljük, így az ő személye és tanítása kapcsán szeretném a katekézisen belül a hitre nevelés néhány kérdésének alapvető, elméleti megközelítését adni. Így választottam előadásom témájaként ezt a címet: Hitre nevelés: igen – nem?

Nyilvánvaló, hogy ez a cím elsősorban nem kérdés akar lenni, de mégis felvet számos kérdést is. A Szent Pál év, illetve Szent Pál személye kapcsán, az ő leveleiből, és egész életművéből nagyon világosan kiemelkedik – hiszen ő maga többször is visszatér ahhoz a gondolathoz –, hogy aki egyszer döntött Jézus Krisztus mellett, az már nem tekinthet máshová, mert ő egyszer már letette a voksát Krisztusra. Tehát az „igen” és a „nem” kérdése ilyen szempontból jelenik meg a címben.

Másrésről pedig, mégiscsak kérdés az, hogy lehet-e egyáltalán hitre nevelni, illetve mi az, ami a mi feladatunk ebben. A cím ugyancsak hordozza azt a kérdést is – ami időről időre visszatér a katekézis történetében –, hogy melyik szempont vagy vélemény kap nagyobb hangsúlyt: a módszertani megfontolások kerülnek-e túlsúlyba, vagy inkább a hittartalom, mint információ megragadása, és ennek a pontos, precíz átadása.

Amikor hitre nevelésről beszélünk, és egyáltalán ezt a csodálatos szolgálatot szemléljük, akkor nem szabad a kinyilatkoztatás és az egyház kapcsolatától eltekinteni. Hiszen csak a kinyilatkoztatás és az egyház kapcsolatában van értelme a katekézisnek, van helye a hitre nevelés gondolatának.

Amikor a kinyilatkoztatás – egyház – katekézis viszonyát szemléljük, és ebben nézzük a hitre nevelés lehetőségeit, akkor egyértelmű, hogy az ember alapvető egzisztenciális kérdéseit érintjük, mégpedig úgy, ahogyan ez a Jn 10,10-ben előttünk áll. Jézus azt mondja: *„Én azért jöttem, hogy életük legyen, és bőségben legyen.”* A hitre nevelés tehát ennek a bőséges életnek a keresését és a bőséges élet felmutatását, illetve az erre való nevelést jelenti, akkor is, ha nagyon sokféle, egymástól nagyban különböző területen végezzük a katekézist: beszélünk vallásoktatásról, iskolai hittanról, plébániai katekéziszről. Még akkor is, ha a tevékenységünk döntő többségében, vagy nagyobb részében a gyermekek, fiatalok felé fordulunk, noha a katekézissel foglalkozó dokumentumok többsége a felnőttek katekézisének helyezi elsődleges helyre.

Előadásomban a következő területeket szeretném körüljárni: néhány kérdés a hitre nevelés feladatával kapcsolatban; a hitre nevelés alapvető célja; nevelés az „igen”-re, „nem”-re. Tehát a hitben való személyes döntés kérdését próbálom érinteni, és ezt bővebben kifejteni.

A HITRE NEVELÉS FELADATAI ÉS KÉRDÉSEI

Megítélésem szerint a hitre nevelés feladatainak és konkrét, aktuális kérdéseinek meghatározása alapvető, megkerülhetetlen módszertani kérdés. Ugyanakkor több is annál, hiszen lényeges tartalmi kérdéseket is érint.

A hitre nevelés során szem előtt kell tartani, hogy a hit adomány. Nem tudjuk birtokolni, nem tudjuk elérni, ezért nem tudjuk abban az értelemben fölkészíteni a növendéket sem, miszerint „ha elegendő információval, elegendő tapasztalattal, biztos vallásgyakorlattal rendelkezel, akkor már biztosan és végérvényesen tiéd lesz a hit”. Ezt nem tudjuk ígérni, ezt nem tudjuk adni, hiszen a hit Isten adománya, amit szemlélünk, amit szolgálunk, és ami előtt hittel leborulunk, és nézzük azt a csodát, ahogyan valakiben a kegyelem által megszületik. Amit azonban tudunk tenni – és ez a katekézis feladata –, a hit körülményeit tudjuk alakítani, a hit előfeltételeinek kialakulását tudjuk segíteni. Ez viszont már komoly felelősséget ró a katekézisére a tekintetben is, hogy mindezek a körülmények, előfeltételek koronként változhatnak, még akkor is, ha az ember alapvető egzisztenciális tapasztalata, legmélyebb kérdései mindig ugyanazon ősi kérdések: a boldogságra és az örök életre vonatkoznak. A hitre nevelés során nem lehet ettől a tapasztalattól eltekinteni.

A harmadik kérdés a hitre neveléssel kapcsolatban – amit minden kor katekézisének újból, szisztematikusan tisztázni kell – az, amit a *Katolikus Egyház Katekizmusa* és *A Katekézis Általános Direktóriuma* is több ponton kiemel: a hitnek kettős tapasztalata, kettős vonatkozása van, azaz világosan kell tudnunk, látnunk, mit hiszünk, és azt is, hogy hogyan hiszünk. Amikor a *Direktórium* felsorolja a katekézis fő feladatait, akkor ezt a kettősséget az elsők között említi, vagyis: *amit hiszünk*, azt egyértelműen, pontosan kell megfogalmazni, és világos kategóriákkal átadni, de ugyancsak világos fogalmakkal, és pontosan interpretált tapasztalatokkal kell átadni azt is, *hogyan hiszünk*. Amennyiben ez a tapasztalati háttér hiányos, nincs mód jól értelmezni az egyébként teljesen precíz és világos fogalmakat.

A KINYILATKOZTATÁS BELSŐ SZERKEZETE

A második ilyen kérdéscsoport, ami a hitre nevelés kateketikai feladatában kiemelkedik, arra vonatkozik, hogy egész tevékenységünknek azt a nyilvánvalóan nagyon világos, belső logikai rendet követve szükséges történnie, ami a kinyilatkoztatás belső logikája. Ez egyébként teljesen megfelel az ember megtérési – ha szabad így mondani –

struktúrájának, és egyébként az egyház gyakorlata is következetesen ezt követi.

Elsőként az *evangelizáció* elemeiről, tapasztalatáról és fázisairól van szó. E lépésnek a követése szükségszerű és megkerülhetetlen, ugyanakkor módja szintén lehet koronként változó: mennyi időt, milyen módszereket, és milyen megközelítést kíván a konkrét evangelizáció. Ez kultúránként is változhat, jelentős eltéréseket is mutathat. Azonban bizonyos, hogy ennek a fázisnak a megkerülésére nincs lehetőség, hiszen a végén ott kell szerepelnie a döntésnek, az alapvető, lényegi döntésnek Jézus Krisztus személye mellett.

A következő terület az, amiben mi tulajdonképpen otthon vagyunk, és a tevékenységünket végezzük, ez pedig maga a *katekézis*: benne a beavató katekézis és a folyamatos (állandó) katekézis. Ebben a folyamatban a harmadik lépés a liturgiára nevelés, amely ugyancsak kihagyhatatlan. Hiszen ha megfelelő hitismeretet adunk át, azonban kimarad a hit megünneplésének az eleme, nyilvánvalóan nem lesz, nem lehet teljes a hitre nevelés. Természetesen negyedikként, de nem utolsóként, a *teológiai* oktatás feladata emelkedik ki. Mintegy kiteljesedésként a teológiai tartalmat, ahol már van rá mód – meglévő hittapasztalatra építve –, egyre bővebben, egyre gazdagabban ki kell fejteni, és az élettapasztalattal összevetve egy kincses tárházat kell kialakítani, ebbe bevonva magát a résztvevőt is.

A HITRE NEVELÉS MÓDSZERTANI MEGFONTOLÁSAI

A hitre neveléssel kapcsolatban szükséges kitérni a módszertani kérdésre is. Koronként meg-megújulóan szembenálló véleményekkel lehet találkozni, mennyiben szükséges, mennyiben fontos maga a hitre nevelés módszere, mennyiben fontosak az eszközök. Nagyon fontos, vagy egyáltalán nem fontos: e két vélemény között érzékelhető a más-más formában vagy szóhasználatban megjelenő kontrapozíció. A magam részéről ezt eléggé meddő vitának ítélem meg. Ugyanis ha azt mondom, hogy nincs szükségem semmi eszközre, csak a beszédemre, csak a szóra, bizonyos szempontból az is egy eszköz. Ugyanakkor a módszerek, eszközök és ötletek tárházának felvonultatása önmagában nem garantálja automatikusan az elvárt eredményt. Tehát úgy gondolom, hogy ennek a kérdésnek a megemlétesen túl nagyobb jelentőséget nem érdemes tulajdonítani. Azonban kétségtelen tény, hogy a nem megfelelő módszertani princípiumoknak vannak veszélyei.

Az előbbi megfontolásokat is szem előtt tartva a hitre nevelésben, alapvető módszertani megközelítésnek kell tartanunk, hogy ez a folyamat nem a résztvevők nélkül, hanem velük együttműködve történik. Nem lehet tehát a folyamatban résztvevőt passzív alanyként tekinteni, akiben valami úgy történik, hogy ő maga ennek a folyamatnak nem részese.

Ennek összefüggésében fontos hangsúlyoznunk a személy méltóságát és a személy szabadságát. Persze Krisztusi értelemben, nem pedig abban, ahogyan sok esetben a világ jelszó-szerűen alkalmazza ezeket a fogalmakat.

Amikor a hitre nevelésben a módszertani kérdéseket vizsgáljuk – benne a módszerek és a tartalom viszonyát; az eszközök számát, arányát; hogyan, milyen módon vonjuk be a résztvevőket stb. –, mindent megelőzően hangsúlyoznunk kell, hogy a legfőbb módszertani kérdés maga a katekéta személye, aki tanúként áll a növendékei előtt. A legnagyobb módszertani kérdés tehát az, hogy ki vagyok én, mint katekéta, akit az Úr megérintett, én, aki az egyházban élek, én, akit az egyházam küld, én hogyan vagyok az Atya módszere. Hiszen sem *A Katolikus Egyház Katekizmusa*, sem pedig *A Katekézis Általános Direktóriuma* nem fél leírni, hogy: *Jézus Krisztus az Atya végső módszere*. Nyilvánvaló, hogy ebből valamilyen módon minden katekéta részesedik.

A HITRE NEVELÉS ALAPVETŐ CÉLJA – A DÖNTÉSRE NEVELÉS

A hitre nevelés folyamatában a Názáreti Jézus Krisztus személye az egyetlen rendező elv. Ami méltó az Ő személyéhez, méltó az Ő tanításához, az méltó az emberhez is. Ami méltó Hozzá módszerben, tartalomban, kérdésfölvetésben, szemléletben, az az „igen” – és ami nem méltó a Názáreti Jézus Krisztushoz, az nyilvánvalóan semmilyen más megközelítésben nem lehet sem eszközünk, sem pedig tárgyalási módszerünk. Ez a megállapítás a döntésre nevelés szempontjából is érvényes, hiszen nem lehet más kritérium, csak a Názáreti Jézus Krisztus személye. Benne értékes, ami értékes, és miatta értéktelen az értéktelen, az pedig – Szent Pál nyomán – nyilván elvetendő.

Amikor a döntésre nevelésen gondolkodunk és azon, hogy Jézus Krisztus személyét – mint aki mellett dönteni kell – milyen módon próbáljuk bemutatni, akkor nyilvánvalóan szükséges megtartanunk világos fázisokat, lépéseket. Leegyszerűsítve négy szóban fogalmazható meg ez a folyamat: megismerni, fölismerni, elismerni, dönteni.

Mindenképp szükséges – első lépésben – eljuttatni a növendéket Jézus Krisztus személyének a megismeréséhez. E nélkül nyilván nem lehet tovább haladni. A következő lépés, hogy *ismerje föl*: Jézus Krisztus a Megváltó (a megváltás ténye, életre vezető személyiségének jelentősége). Harmadik lépés – ugyancsak Jézus személyénél maradva – hogy *ismerje el*: nemcsak általában az emberiségnek a Megváltója, hanem az ő személyes Megváltója is. Ezt követően lehet elvárni, hogy ő *döntsön*. Ha az előző lépések kimaradnak, akkor nagyon nehezen várható el, hogy jól döntsön a fiatal, hiszen nem is volt valójában döntési helyzetben.

AZ „IGEN” – AZ EGZISZTENCIÁLIS DÖNTÉS TERÜLETEI

Az „igen”-ekre vonatkozóan öt konkrét területet indokolt megjelölni, mely területek átfogják az ember egzisztenciális tapasztalatait, az ember útját Jézus Krisztusban addig, míg el nem jut a teljes, végérvényes, visszavonhatatlan döntésre. Melyek az ember életének ezen területei? „Igen”: az életre; a saját életemre; Jézus Krisztus személyére; az egyházra,

mindazok közösségére, akik elfogadták Jézus Krisztust életük urának; a keresztre, mely a halálon át vezet a föltámadásra, az örök életre.

Szükséges tehát, hogy tudjon igent mondani a fiatal az életre, arra, hogy az élet jó. A második ebből következik, de már egy továbblépést jelent: tudjon igent mondani nemcsak általában az életre (hogy az jó és szép), ugyanis nem csak a mások élete jó, hanem az ő élete is. Rengeteg fiatal, felnőtt szenved attól, hogy valamilyen oknál fogva nem tudja – és ez nem feltétlenül erkölcsi kérdés – elfogadni a saját életét. Mindig máshol él, mindig kívül él önmagán, önmaga életén. Ez is lehet oka egy virtuális világba való menekülésnek, melyre kultúránk nagy lehetőséget ad: mert én nem az vagyok, aki szeretnék lenni, ott pedig nagyon gyorsan, néhány kattintással az lehetek. Ez nyilvánvalóan tévút, tehát egy veszélyes út.

A harmadik – utalok az előbbi gondolatra – megkerülhetetlen, hogy el tudjam fogadni válogatás, mérícskélés nélkül Jézus Krisztus személyét és tanítását. Ebben a sorrendben, ahogyan a *KEK* is tanít erről: elfogadni az Ő személyét, dönteni mellette, és elfogadni az Ő tanítását, és dönteni mellette. Ez nem kis feladat, hiszen kortünetként fedezhetjük fel, hogy óriási az igény a szelektálásra, a csak szubjektív megfontolásokon alapuló válogatásra. A szociológia nyelvén, a kutatásokban ez úgy fogalmazódik meg, hogy valaki vallásos, hívő „a maga módján”. „Keresztény vagyok, a magam módján.” Nyilvánvalóan a válogatásra az egyházon és az egyház tanításán belül nincs lehetőség.

Ugyancsak problematikus, de nagyon szép és megkerülhetetlen feladat, a három „igen” döntésére való nevelés után a negyedik. Nem csak az életre, a magam életére, a Názáreti Jézus Krisztus személyére mondok igent, hanem mindazokra a testvéreimre, akik elkötelezték magukat Jézus Krisztus mellett, vagyis az egyházra. Az egyház és az egyház tagjainak elfogadása nélkül nem lehet továbblépni. Ezzel kapcsolatban egyértelműen eligazító Szent Pál apostolnak a 2. Kor 5,11-ben megfogalmazott tanítása. Azt mondja: *ha ti hisztek a föltámadásban, ezentúl nem tekinthettek senkit pusztán emberi szempontból.* Vagyis az egyház nem azoknak a közössége, akiket mi magunk válogatunk ki valamilyen szempontok alapján – mert szimpatikus, azonos módon gondolkodik értékekről, pártpolitikáról, és akkor összekapcsolódunk egymással – hanem azért tartozunk az egyházhoz, mert Krisztus hívott meg bennünket.

Az utolsó: tudjon igent mondani arra az életre, ami a kereszten, a halálon át vezet az örök életre. Vagyis, mi nem csapjuk be növendékeinket, nem mondjuk azt: „te boldog leszel és semmi gondod nem lesz az életedben”. Mi rámutatunk Krisztus keresztyére, azt mondjuk: itt van Jézus Krisztus keresztye – de ez a kereszt az örök életre vezet téged. Ezzel a tanítással és ténnyel szembesülni sem fiatalnak, sem felnőttnek nem egyszerű: menekülni szeretne, szeretnének, de e nélkül nincs kiút, e nélkül minden más zsákutca.

BEFEJEZÉS

Amikor a hitre nevelésről beszélünk, nyilvánvaló, hogy a teljes embert tartjuk szem előtt, minden vágyával, igényével, minden képességével: intellektuális, érzelmi, akarati vonatkozásaival. Az a meggyőződés vezet bennünket, hogy az egyház képes adni – és csak az egyház képes adni – ezt a teljes életet. Az egyház képes adni ezt az abszolút jövőt, ezt az isteni jövőt az ember számára, ami tökéletesen megfelel az ember vágyainak.

Dr. Udvardy György
püspök, MKPK Hitoktatási Bizottság elnöke